

Szálalási kísérlet a szentgyörgyvölgyi szálalóerdőben

(ERFARET kutatás)

A tanulmány címe kívülállóknak számára egy alapvető ellentmondást sejtet: miért kell kísérletezni a szálaló üzem móddal egy szálalóerdőben? A kérdésre a választ a beavatottak tudják: a szálalóerdő kifejezés ma már nem illik rá arra szentgyörgyvölgyi (Zala megye) erdőtümbre, amely 50 évvel ezelőtt még jól képviselte azt az erdőalakot, amely egy sajátos erdőhasználat következtében alakult ki, s amely erdőalak napjainkban már nyomokban is alig lelhető fel ebben az erdőben. Hogy milyen volt ez az erdőalak, hogyan alakult ki, és miért szűnt meg, az a hazai erdész-körökben jól ismert, de mások részére célszerűnek tartunk néhány soros tájékoztatást.

1. kép: A kísérleti parcella faállománya

A szentgyörgyvölgyi szálalóerdő hajtán arról volt nevezetes, hogy ebben az erdőtümben az erősen fényigényes erdeifenyő állományokban is sikerült a többkorú, többszintes szálaló szerkezet kialakítása és fenntartása. Hogyan volt ez lehetséges?

– Az ún. „kisparaszti” tulajdonú erdőekben legeltetés és alomszedés folyt, így az erdei tűvar-takaró folyamatos eltávolításával az erdeifenyő magja ideális csírázási lehetőséghez jutott, ugyanakkor a jószág csak a felverődő lombcsemetéket és a lágy szárú növényeket legelte,

– a táj erősen csapadékos, humid jellege miatt az erdeifenyő az árnyalást lényegesen jobban elviselte, mint szárazabb körülmények között,

– mindezek következtében olyan elegyetlen erdeifenyő-állományok alakultak ki, amelyekben a faegyedek szinte minden korosztálya egymás mellett kis területen – szálanként és csoportosan – a legkülönbözőbb méretekben megtalálható volt.

Az 1950-es évektől a legeltetés és az alomszedés megszűntével az erdeifenyő felújulási feltételei nagymértékben romlottak, nem így a lombfajoké, amelyek lassan uralkodóvá váltak. A mai középkorúnál idősebb faállományokban a második koronaszintet már

kizárólag lombfajok alkotják, a vastag avartakarón – ráadásul fény hiányában – az erdeifenyő nem képes felújulni.

Az erdeifenyves-faállományok fenntartása hosszú távon csak mesterséges, vagy igen rövid időtartamú természetes fokozatos felújító vágásokkal érhető el.

Az erdőgazdálkodásnak és a természetvédelemnek azonban közös célja, hogy megpróbálkozzék az ökológiai értelmű folyamatos erdőborítást biztosító, elegyes, de erdeifenyő dominanciájú szálaló szerkezet kialakításával, amelyet természetesen nem az erdőtalajt kíméletlenül pusztító legeltetés és alomszedés visszaállításával kíván elérni. Még mielőtt ez a közös szándék a gazdálkodás üzemi szintjén megkezdődött volna, a Nyugat-Magyarországi Egyetem Erdőművelés Tanszéke 1995-ben elhatározta, hogy 20 éves szünet után folytatja, illetve újraindítja azt a kísérleti munkát Szentgyörgyvölgyön, amelyet még *Rotb Gyula* a XX. század első felében kezdett el, s amelyet *Majer Antal* 1975-ig irányított.

Az elszórtnak még fellelhető szálaló szerkezetű erdőfoltokat csak úgy lehetne az utókor számára megőrizni, ha az erdei avart rendszeresen eltávolítanánk a talajról, illetve a lombcsemeték számát jelentősen ritkítanánk.

Az egyik ilyen kisebb erdőfolt a Szentgyörgyvölgy 12 A erdőrésztletben található, ahol egy 1 ha-os kísérleti parcellán (1. kép) az erdeifenyvesek szála-

lasi lehetőségeinek vizsgálata 1995-ben kezdődött meg, jelen kutatás keretében – a kísérlet folytatásaként – 2006-tól a szálaló szerkezet kialakítása és az erdeifenyő természetes felújulási feltételeinek biztosítása az elsődleges cél. A szentgyörgyvölgyi erdőtümböt az Őrségi Nemzeti Park (megszüntetésével ma a Fertő-Hanság Nemzeti Park része) szálaló üzem módra kívánja átalakítani, ezért a kísérlet kiemelkedő fontosságú.

A szálaló szerkezet kiindulópontjának leginkább megfelelő 1 ha-os parcellán 1996-ban megtörtént az első faállomány-szerkezet-felvétel (1.táblázat), a bontás kijelölése és végrehajtása.

A faállomány a bontás előtt egy olyan kétszintes erdő képét mutatta, amelynek felső szintjét méretes erdeifenyő, míg alsó szintjét csoportosan felverődött erdeifenyő, illetve zömében tölgyekből álló lombos faegyedek uralták. Az újulat gyakorlatilag hiányzott. A faállomány-szerkezetet összehasonlítottuk a Prodan-féle ideális szálaló szerkezettel (2. táblázat), az eltérés jelentős.

A fahasználat során elsősorban a felső szint közepes erélyű megbontására, és az alsó szintben lévő lombfajok visszaszorítására törekedtünk, emellett eltávolítottuk a beteg, száradó faegyedeket is.

A bontástól a szerkezetjavításon túl az erdeifenyő tömeges felújulására számítottunk, amely azonban nem következett be.

* NYME Erdőművelési és Erdővédelmi Intézet

1. táblázat: A faállomány bontás előtt 1996-ban

Prodan osztályok D _{1,3} cm	EF		Tölgyek (KTT+KST)		GY		Egyéb		Összesen	
	N (db/ha)	V (m ³ /ha)	N (db/ha)	V (m ³ /ha)	N (db/ha)	V (m ³ /ha)	N (db/ha)	V (m ³ /ha)	N (db/ha)	V (m ³ /ha)
0-6,9	4	-	7	-	1	-	1	-	13	-
7-14,9	182	15,0	262	17,5	85	4,7	27	1,6	556	38,8
15-24,9	142	34,2	84	18,1	37	6,8	26	5,6	289	64,7
25-36,9	31	25,3	3	2,7	3	1,6	6	3,8	43	33,4
37-50,9	117	200,7	-	-	-	-	-	-	117	200,7
51-69,9	14	40,9	-	-	-	-	-	-	14	40,9
Összesen:	490	316,1	356	38,3	126	13,1	60	11,0	1032	378,5

2. táblázat: A bontás előtti faállomány és az ideális Prodan-féle faállományszerkezet törzsszámainak méretcsoportonként összehasonlítása 1996-ban

Prodan osztályok D _{1,3} cm	Prodan		Aktuális	Eltérés	Eltérés
	N (db/ha)	N (db/ha)	N (db/ha)	N	%
	1.	2.	3.	3/1x100	
7-14,9	331	556	+225	+68	
15-24,9	131	289	+158	+121	
25-36,9	65	43	-22	-34	
37-50,9	43	117	+74	+173	
51-69,9	27	14	-13	-48	
Összesen:	597	1019	+422	+71	

4. táblázat: A bontások utáni faállomány és az ideális Prodan-féle faállományszerkezet törzsszámainak méretcsoportonként összehasonlítása 1996-ban

Prodan osztályok D _{1,3} cm	Prodan		Aktuális	Eltérés	Eltérés
	N (db/ha)	N (db/ha)	N (db/ha)	N	%
	1.	2.	3.	3/1x100	
7-14,9	331	191	-140	-42	
15-24,9	131	220	+89	+68	
25-36,9	65	48	-17	-26	
37-50,9	43	48	+5	+12	
51-69,9	27	8	-19	-70	
Összesen:	597	515	-82	-14	

3. táblázat: A faállomány bontások után 2006-ban

Prodan osztályok D _{1,3} cm	EF		T (KTT+KST)		GY		Egyéb		Összesen	
	N (db/ha)	V (m ³ /ha)	N (db/ha)	V (m ³ /ha)	N (db/ha)	V (m ³ /ha)	N (db/ha)	V (m ³ /ha)	N (db/ha)	V (m ³ /ha)
0-6,9	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-
7-14,9	49	4,5	105	8,3	26	1,9	11	0,3	191	15,0
15-24,9	96	31,6	94	23,7	15	3,8	15	2,8	220	61,9
25-36,9	31	23,8	13	8,2	1	0,5	3	2,3	48	34,8
37-50,9	48	106,4	-	-	-	-	-	-	48	106,4
51-69,9	8	67,5	-	-	-	-	-	-	8	67,5
Összesen:	232	233,8	212	40,2	43	6,2	29	5,4	516	285,6

10 év elteltével 2006-ban került sor az újabb faállomány-felvételre és bontásjelölésre.

A bontás szempontjai között első helyen az ideális száraló szerkezet kialakítása szerepelt, melynek érdekében az idős erdeifenyő faegyedek és az erdeifenyő felújulását erősen zavaró lombfajok eltávolítása a legfontosabb. A második bontás utáni állapotot a 3. táblázat szemlélteti.

Ami a törzsszám méretcsoportokon belüli eloszlását illeti, az a korábbiaknál már lényegesen jobban megközelíti a Prodan-féle ideális száraló szerkezetet (4. táblázat).

A legnagyobb probléma az ún. fiatalos (0,5-2 m magas) és sűrűség életfázis (2-5 m magas) gyér jelenléte, valamint az erdeifenyő újulatának teljes hiánya. Ennek egyetlen kiküszöbölési módja az erdeifenyő folyamatos felújulásának – a már említett talaj-előkészítési módszerrel történő – elősegítése. Nem kizárt az erdeifenyő csemetével történő alátelepítése sem. A terület bekerítésére és a talajfelszín felszaggatására csak a 2006/2007 telén esedékes fahasználat után kerül sor.

Reményeink szerint a kísérlet pozitív eredményei a száraló üzemmód nagyobb területen történő alkalmazásához nyújtanak majd hathatós segítséget.

Átalakító és száraló üzemmódú erdők tervezése

A Szombathelyi Erdészeti Zrt. Vasvári Igazgatósága 2007-ben 9594,02 ha összterületen, ezen belül pedig 8905,00 ha erdőterületen gazdálkodik. Az erdők 30%-án tölgyeket, 9%-án csert, 6%-án gyertyánt, 9%-án akácot, 39%-án pedig fenyőket találunk. Mintegy 500 ha-nyi területet foglalnak 100 évesnél idősebb állományok. Az élőfakészlet 2,1 millió m³, az évi folyónövedék 66 ezer m³.

Az 1987-ben készült üzemterv a véghasználat módját tekintve 100%-ban tarvágási előírásokat tartalmazott. Az 1997-es erdőtervezés során jelentős lépés történt a természetes felújítások nagyobb mérvű alkalmazása érdekében, mintegy 19%-os területi arányban. 2004-2005-ben elkezdődött a Pro Silva kísérletek kijelölése.

A 2007. évi erdőtervezés előkészítése során döntés született 9 tömbben mint-

egy 1550 ha-nyi átalakító és száraló üzemmódú erdő kialakításáról. A tömbök kijelölésének előkészítését, az egyeztetéseket a jogelőd Állami Erdészeti Szolgálat Szombathelyi Igazgatósága végezte a Zrt. képviselőivel közösen.

A döntéshez vezető utat, a tervezés és végrehajtás fő elveit az alábbiakban közöljük (részben az Erdőrendezési Útmutató szerint):

Döntés az átalakító üzemmód részbeni bevezetéséről:

– Miért? **Külső kényszer** – a társadalom egyre nehezebben viseli a tar- és végvágásokkal járó hirtelen környezeti változásokat. **Gazdálkodói, tulajdonosi kényszer** – a mesterséges erdőfelújítás és az erdőművelés költségei elviselhetetlen mértékűek lesznek. A kitermelt faanyag értéke ugyanakkor így növekedhet. Az átalakító üzemmódú, majd száralóerdők várhatóan ökológiai-

lag stabilabbak, károsítóknak ellenállóbbak lesznek. **Természeti kényszer** – alkalmas helyeken az erdő megújítja önmagát, ez ellen nem szabad küzdeni (még ha nem is az általunk elképzelt legmegfelelőbb a megújulás fajösszetétele, szerkezete). **Szakmai kényszer** – többre vagyunk képesek a tarvágás – felújítás – erdőnevelés ciklus sablonos alkalmazásánál.

Az üzemmódba sorolás távlati céljai:

Az egyenletes korú és szerkezetű erdő átalakítása egy vegyeskorú, vegyes szerkezetű erdővé és ezzel az előbbi pontban felsorolt kényszerek feloldása. (A hazai körülmények közt ehhez ~40-70 év kell.) Az előbbieken felsorolt kényszerek erejének csökkentésével az erdészet nem átalakító üzemmódú területein egyelőre a hagyományos gazdálkodás folytatása – így a **fokozatos átmenet** biztosítása.